

"לבניינה של תורה" – חלק רפה

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר רה"י

"וְלַעֲבָדוֹ כָּכָל לְבַבְכֶם"

דרכה של הישיבה (ו) – כוחה של תפילה

תולדות השמים והארץ בהפראם". בפרשה זו התורה מפרטת את תהליך הבריאה. התורה מספרת: "וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח" – אמנם הסתיים תהליך הבריאה, אך עדיין הצמחים לא עלו וצמחו. מדוע? ממשיך הפסוק: "פי לא המטיר ה' אף-לקים על הארץ" – הקב"ה עוד לא המטיר גשם שבכוחו להצמיח את הצמחים המצפים לו. ממשיכה התורה הקדושה ואומרת: "ואדם אין לעבד את האדמה", כלומר: עדיין לא נברא האדם שיעבד את האדמה.

הקב"ה ממתין לנו מלפתוח את שערי השמיים, הוא ממתין לכך שנצטער בעער העיבור ונתאמץ בתפילה

יש לשאול במה פרט זה נוגע לעניין? רש"י על אתר, בדבריו המבוססים על דברי חז"ל, מלמדנו דבר נפלא. מסביר רש"י שביחס לשלב בו הסתיימה בריאת העולם ביום השישי, בטרם נברא האדם, נאמר: "וכל עשב השדה טרם יצמח" – עדיין לא צמח. ובשלישי, שכתוב: "ותוצא הארץ" – הרי ביום השלישי כבר נאמר: "ותוצא הארץ", ואם כן משמע שהצמחים כבר יצאו? אלא מבאר רש"י שהצמחים עדיין לא יצאו, אלא "על פתח קרקע עמדו עד יום שישי" – הם היו ניכרים על פני הקרקע, אולם המתינו על פתח הקרקע. ומה טעם אירע כך? ממשיך רש"י: "פי לא המטיר" – ומה טעם? כי לא המטיר לפי שואדם אין לעבד את האדמה". וכי האדם על ידי עבודתו היה מושך את הצמחים החוצה? ממשיך רש"י: "ואדם אין

"וענינו בורא עולם"

זמן רב עבר מאז החילוננו לבקש את בקשת הגשמים: "ותן טל ומטר לברכה". אולם, עדיין ארץ ישראל חסרה מים, ושערי השמיים סגורים בעדנו, אשר זהו החיסרון העיקרי. ייתכן שאיננו חשים זאת כל כך ואין הדבר מפריע לנו, הרי כברזינו זורמים מים ונוח לנו במזג האוויר הנעים. הרבנות הראשית לישראל הורתה השבוע להוסיף בתפילה, כחלק מברכת "שמע קולנו", את הבקשה "וענינו בורא עולם". תפילה זו בנויה בבסיסה על ברכת "ברך עלינו" בנוסחם של בני עדות המזרח!

הבה נתבונן מעט בעניין זה. אולי נבחין בדברים שיעוררנו לעבוד את עבודה זאת באופן יותר ראוי. בפרט, שעבודה זו היא חלק מהנושא בו אנו עוסקים, והוא 'בנייתו של תלמיד חכם'. בשבועות האחרונים דיברנו אודות לימוד התורה, על שאיפות גדולות, על עמל תורה, על רצון ועל עבודה. חלק מהמהלך של בניית תלמיד החכם הוא בנייתנו הרוחנית, עבודת ה' שלנו.

"ואדם אין לעבד את האדמה"

ניתן להבחין בפרשת בראשית בדבר מופלא מאוד. עם סיום הבריאה, כנאמר: "ויכלו השמים והארץ וכל צבאם", מתחילה בתורה פרשה נוספת: "אלה

¹ עיין טור, אורח חיים, סימן תקעט. עיין עוד ספר הסידור בהשתלשלותו (לר' שלמה טל), עמוד נז.

² בראשית, פרק ב, פסוק א

³ שם, פסוק ד

⁴ שם, פסוק ה

⁵ חולין, דף ס, עמוד ב

⁶ שם, פרק א, פסוק יב

יִישָׂאָר לָהֶם בּוֹשֶׁת פְּנִים בַּקְּבֵלָם הַטּוֹב, כְּמִי שֶׁמִּקְבֵּל צְדָקָה מֵאַחֵר. לְקַבֵּל צְדָקָה הוּא דָבָר לֹא נְעִים, אֶךְ כַּאֲשֶׁר בְּנֵי הָאָדָם נִשְׁכָּרִים בְּכּוּחַ מַעֲשֵׂיהֶם אֲזִי לֹא יִבּוֹשׁוּ בִּהְיוֹתָם מִקְבָּלִים אֶת הַשֶּׁכֶר הָאֱלֹקִי, שֶׁהָרִי קָנָה אוֹתוֹ בַּעֲמֵלָם. מִמִּילָא לֹא יִהְיֶה הַשֶּׁכֶר בְּבַחֲיַנְתָּ "נִהְמָא דְכִיסּוּפָא"⁹ – לָחֵם שֶׁל בּוֹשָׁה. הַרְמַח"ל מְבִיא לְכַךְ רֵאִיָּה מְדַבְּרֵי הִירוּשָׁלַיִם שֶׁכֵּדָאֵי לְרֵאוּתָהּ שֶׁם.

פִּירוּשׁ הַדָּבָר שֶׁעֲנִינּוּ שֶׁל הָאָדָם וְשִׁלְיַחוֹתוֹ בַּעֲוֹלָם הַזֶּה הֵם עֲבוּדָה וְעֵמֶל רֹחֲנִיִּים. כֵּךְ יִזְכֶּה לְטוֹבָה הָאֱלֹקִית שֶׁהִקְבֵּ"ה חִפֵּץ לְהַשְׁפִּיעַ עֲלָיו. לְכֵן, אֶף הַגֶּשֶׁם יֵרֵד מִכּוּחַ תְּפִילַת הָאָדָם, לְפִי מַעֲשֵׂי הָאָדָם וְהַאֲנוּשׁוֹת, וְכֵךְ נִזְכֶּה לְטוֹב וְלִשְׁפַע הָאֱלֹקִיִּים בְּכּוּחַ עֲבוּדַתְנוּ אֲנִי. זֶהוּ הַיְסוּד הָרֵאשׁוֹן הָעוֹלָה מֵתוֹךְ דְּבָרֵי רִש"י אִלּוּ.

"וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן"

הַיְסוּד הַשֵּׁנִי הוּא יְסוּד שֶׁעֲמָדוֹ עֲלָיו בַּעֲלֵי הָעֲבוּדָה. בְּבִרְיָאָה נַחֲקֵק חוּק, שֶׁלְּפִי הַמִּפְתָּח לְקַבֵּלֶת הַטּוֹב וְהַשְׁפַּע הָאֱלֹקִי הוּא הַבִּקְשָׁה וְהַתְּפִילָה. הַשְּׁעָרִים לֹא יִפְתָּחוּ אִלָּא אִם נִבְקַשׁ שֶׁהֵם יִפְתָּחוּ, הַטּוֹב הָאֱלֹקִי יִבּוֹא אֵלֵינוּ רַק אַחֵר שֶׁנִּבְקַשׁוּ¹⁰. אֲמַנָּם, יִשְׁנֵם מִצְבִּים בֵּהֶם הִקְבֵּ"ה מִשְׁפִּיעַ בְּאוֹפֵן שֶׁל חֶסֶד וְאֵינוֹ מַחֲשֵׁב הָאֵם הָאָדָם רְאוּי לִשְׁפַע הַמוֹשַׁפֵּעַ עֲלָיו, אִוֹלָם הַנְּהַגַת הָעוֹלָם בְּדֶרֶךְ כִּלְלִי הִיא בְּכֵךְ שְׁנִיתָנָה לָנוּ הִיכּוּלַת לְהַשְׁתַּתֵּף בַּהַשְׁפַּעָה שֶׁה' מִשְׁפִּיעַ לְעוֹלָם, וְהוּא רִצָּה וְנָתַן לָנוּ אֶת הִיכּוּלַת לְפַתּוֹחַ אֶת הַשְּׁעָרִים עַל יְדֵי שְׁנַתְּפִלָּל לְפָנָיו¹¹.

נִיתֵן לְהַבְחִין בְּכֵךְ גַּם בְּהַתְּבוֹנְנוֹת הָאֲנוּשִׁית. הוֹרִים בַּעֲלֵי מִבְּט חִינוּכִי יִתְּנוּ לִילְדֵיהֶם אֶת הַטּוֹב, כִּלְלִי הוֹרִים אַחֲרֵיהֶם, אִוֹלָם יִקְפִּידוּ לְתַת אֶת הַטּוֹב לִילְדֵיהֶם דּוּוֹקָא בְּהַתָּאֵם לִיכּוּלַת הַכְּרַתָּם בְּטוֹב.

לְעַבֵּד אֶת הָאֱדָמָה, אֵינִי מִי שִׁיעֲרִיךְ אֶת הָעוֹבְדָה שֶׁהַשְּׁמַיִם מִמְטִירִים גֶּשֶׁם. "וְכִשְׁבָּא אָדָם וַיִּדַע שֶׁהֵם צוֹרֵךְ לְעוֹלָם" בְּכּוּחַ תְּבוֹנָתוֹ, וְגַם אֲנִי יְכוּלִים לְהַבִּין בְּשִׁכְלָנוּ אֶת הַבְּעִיַתִּיּוֹת בַּחֲסֵרוֹן הַמַּיִם עַל אֶף שֶׁאֵינְנוּ חֹשִׂים זֹאת – "הַתְּפִלָּל עֲלֵיהֶם וַיִּרְדּוּ וַצְּמַחוּ הָאֵילָנוֹת וְהַדְּשָׁאִים", בֹּא אָדָם וְהַתְּפִלָּל וּבִזְכוּת זֹאת יֵרֵד גֶּשֶׁם. אִם כֵּן, מִלְּמַדִּים אוֹתָנוּ חו"ל שֶׁהַסִּיבָה לְכֵךְ שֶׁלֹּא נִיתֵן גֶּשֶׁם וְהַצְּמַחִים לֹא יִצְאוּ הִיא כְּדֵי שֶׁהָאָדָם יִתְּפִלָּל וַיִּרְדּוּ גֶשֶׁמִּים. בְּדָבָרִים אִלּוּ מוֹנַחִים יְסוּדוֹת גְּדוּלָּים.

"אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד"

נְדָמָה לִי שִׁישׁ בְּדָבָרִים אִלּוּ שְׁנֵי יְסוּדוֹת שֶׁהֵינָם מְרַכְזִיִּים בְּחֵינּוֹ וּבַעֲבוּדַת ה' שֶׁלָּנוּ בַּעֲוֹלָם הַזֶּה. הַבְּרִיָּאָה נִבְרָאָה בְּאוֹפֵן שֶׁנוֹכַח לְלִמּוּד מִמֶּנּוּ אֶת יְסוּד הָעֲבוּדָה וְאֶת יְסוּד הַתְּפִילָה.

רֵאשִׁית, מוֹנַח בּוֹזֵה כִּי הָאָדָם נִבְרָא עַל מִנַּת שִׁיעֲבוּד עֲבוּדָה רֹחֲנִית, וְלֹלָא זֹאת לֹא יִזְכֶּה לְגֶשֶׁם אוֹ לְכָל טוֹבָה אַחֲרַת, לֹא יִזְכֶּה לְפַתִּיחַת שְׁעָרֵי שְׁמַיִם, הַמִּבְטָאִים אֶת הַשְּׁפַעַת הַטּוֹב. הַרְמַח"ל כִּדְרָכוּ מִבְּאֵר אֶת הַדְּבָרִים בַּעֲמֵק בְּסִפְר הַחֲשׁוּב "דַּעַת תְּבוֹנוֹת", שֶׁאֲנִי מְמַלִּיצִים בִּישִׁיבָה לְעוֹסֵק בּוֹ בְּשִׁיעוּרִים הַגְּבוּהִים. מִבְּאֵר הַרְמַח"ל שֶׁהַיְסוּד הָרֵאשִׁי עֲלָיו עוֹמֵד הָעוֹלָם הוּא שֶׁהָאָדָם בֹּא לְעוֹלָם לְשֵׁם מִילּוּי הָעֲבוּדָה שֶׁהִטִּיל עֲלָיו בּוֹרָא עוֹלָם. הַרְצוֹן הָעֲלִיוֹן רִצָּה שֶׁהָאָדָם יִשְׁלִים אֶת עֲצֻמוֹ, וּבּוֹזֵה שֶׁהוּא יַעֲבֹד וַיִּשְׁלִים אֶת עֲצֻמוֹ הוּא יִזְכֶּה לְטוֹב⁷. כִּשֵּׁם שֶׁעַל הָאָדָם לְעַבֹּד לְצוֹרֵךְ הַשְּׁגַת פְּרִנְסָה, כְּתוּצָאָה מִהַקְּלָלָה שֶׁקוֹלָל אָדָם הָרֵאשׁוֹן, כֵּן עֲלָיו גַּם לְעַבֹּד עֲבוּדָה רֹחֲנִית כְּדֵי לְזַכּוֹת בְּטוֹב הָאֲמִיתִי שֶׁהִקְבֵּ"ה בְּרָא בַּעֲוֹלָם הַשֶּׁכֶר. לְפִיכֵךְ, הָעוֹלָם הַזֶּה הוּא עוֹלָם הָעֲבוּדָה, וּבְנוֹסָף לוֹ יִשְׁנוּ עוֹלָם הַשֶּׁכֶר.

זוֹ לְשׁוֹן הַרְמַח"ל⁸: "כְּדֵי שֶׁתְּהִיָּה הַהֲטָבָה הַטָּבָה שֶׁלְמָה, יִדַּע בְּחִכְמָתוֹ הַנִּשְׁגָּבָה שְׂרָאוּי שִׁיְהִי מִקְבָּלִים אוֹתָהּ" – אֲנַחְנוּ בְּנֵי הַבְּרִיָּאָה, בְּנֵי הָאָדָם – "מִקְבָּלִים אוֹתָהּ בִּיגִיעַ כֶּפֶם, כִּי אֲזִי יִהְיוּ הֵם בַּעֲלֵי הַטּוֹב הַהוּא, וְלֹא

⁹ עַל פִּי מַגִּיד מִיִּשְׂרָאֵל, פְּרִשְׁת בְּרֵאשִׁית, ד"ה "אוֹר לְיוֹם שֶׁבַת יָד לְטַבַּת".

מוֹבָא בְּהַעֲרַת הַרְב פְּרִידְלַנְדֵר לְדַעַת תְּבוֹנוֹת שֶׁם, הַעֲרָה 4.

¹⁰ אֶף הָאֲמוּר (יִשְׁעִיהוּ, פֶּרֶק ס, פְּסוּק כֵּד): "וְהָיָה טָרָם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה" מִתִּיַּחֵס לְמִצַּב בּוֹ בְּכוּוֹנָתָם לְקִרְאוּ לֵה' (עֵינֵי שֶׁם בְּמִפְרָשִׁים).

¹¹ עֵינֵי רִקְנָאֵי בְּרֵאשִׁית, שֶׁם: "וּבַחֲוִלִּין אִמְרוּ עוֹד רִז": "וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאֲרִץ" – מִלְּמַד שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִתְּאוּוָה לְתַפִּילַתְנוּ שֶׁל צְדִיקִים. עֵינֵי אַחֲרַ: בַּעֲבוּר כִּי כָל הַדְּבָרִים הָעֲלִיוֹנִים צְרִיכִין בְּקִיּוּמָם לְתַחֲתוֹנִים, כַּאֲשֶׁר רְמַזוּנוּ, עַל כֵּן אִמְרוּ: "וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאֲרִץ". כִּי לְכָל עֵינֵי צְרִיךְ פּוֹעֵל לְמַטָּה תַּחֲלָה... וְכִפִּי הַהַתְּעוֹרְרוֹת שֶׁל מַטָּה כֵךְ נַעֲשֶׂה לְמַעֲלָה... וּמִכָּאֵן תְּבִין גּוֹדֵל חֵיב מִצּוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת".

⁷ עֵינֵי דַעַת תְּבוֹנוֹת, סַעִיף יֵד, עוֹמֵד ג (בְּמַהְדוֹרַת הַרְב פְּרִידְלַנְדֵר): "שְׂרַצָּה הַרְצוֹן הָעֲלִיוֹן שִׁיְהִיָּה הָאָדָם מְשֻׁלֵּם אֶת עֲצֻמוֹ וְאֶת כָּל הַנִּבְרָא בְּשִׁבְלֵו, וְזֶה עֲצֻמוֹ יִהְיֶה זְכוּתוֹ וְשִׁכְרוֹ".

⁸ שֶׁם, סַעִיף יח, עוֹמֵד ה

עיקרון זה מצוי גם לגבי האימהות הקדושות, שהקב"ה התאוה לתפילתן ולכן הוא פוקד אותן רק אחרי תפילה¹⁷.

יסוד זה של השפעה לאחר תפילה ובקשה, מבואר בגמרא השואלת¹⁸: מה יעשה אדם כדי שיזכה בחכמה, בעושר או בבנים? משיבה הגמרא כי כדי לזכות בשלושת דברים אלו עליו לבקש רחמים ממני שהחכמה, העושר והבנים שלו, בנוסף להשתדלות הנדרשת לעניין הרצוי.

עולה מכך, שהמפתח לקבלת השפע בעולם הוא בקשה הבאה ממקום של צורך אמיתי שלנו כבני אדם¹⁹. בנוסף לכך, מובא בספרים בשם ר' חיים ויטאל, תלמידו הגדול של רבינו האר"י הקדוש ומעביר תורתו, שבעקבתא דמשיחא עיקר העבודה היא התפילה²⁰.

זהו המפתח, ובדורנו זהו אף עיקר העבודה.

”עבודה שהיא בלב”

תפילה מצריכה עבודה ומאמץ, לפיכך מכונה היא²¹: ”עבודה שבלב”. תפילה אינה רק קריאת מילים – על אף ודאי שגם על כך יש שכר – אדרבה יש פוסקים האומרים שתפילה שכזו, שהינה רק כ'צפצוף הזרויר'²², אינה נקראת כלל תפילה²³. מהותה של תפילה היא עבודה שבלב.

¹⁷ עיין יבמות, דף סד, עמוד א

¹⁸ נדה, דף ע, עמוד א

¹⁹ עיין נתיבות עולם, נתיב העבודה, פרק ו: "כי התפילה היא להשלים את האדם מה שהוא חסר ואז השם יתברך שומע תפלתו ובקשתו, כאשר האדם הוא חסר וצריך אל השלמה"; עוד שם, פרקים ג, ז; עיין עוד טללי חיים – תפילה, עמודים צה-צז.

²⁰ עיין תניא, קונטרס אחרון, ד"ה הנה: "ועיקר העבודה בעקבות משיחא היא התפילה, כמו שכתב הרח"ו ז"ל בעץ חיים ופרי עץ חיים". מובא בפסקי תשובות, חלק א, סימן פט, אות א. עיין ביאור לכך בנתיבות שלום, חלק א, נתיבי התפילה, מאמר ג.

²¹ תענית, דף ב, עמוד א; רש"י דברים, פרק יא, פסוק יג; רמב"ם, הלכות תפילה, פרק א, הלכה א

²² על פי הכוזרי, מאמר ב, אות כד; עיין עוד שם מאמר ג, אות ה: "ויהיה הלשון מסכים עם המחשבה לא יוסיף עליו, ולא יבטא בתפילתו על דרך המנהג והטבע כמו הזרויר והבבגא, אלא עם כל מלה מחשבה וכונה בה".

²³ עיין רמב"ם, הלכות תפילה, פרק ד, הלכה טו: "כל תפילה שאינה בכוונה אינה תפילה, ואם התפלל בלא כוונה - חוזר ומתפלל בכוונה"; עיין חידושי הגר"ח על הרמב"ם, הלכות תפילה, פרק ד, הלכה א. עיין עוד חובות הלבבות, שער חשבון הנפש, פרק ג: "וכשיתפלל המתפלל בלשונו, ולבו טרוד בזולת ענין התפילה, תהיה תפילתו גוף בלא רוח וקליפה בלא לב".

מפני שאם לא יעשו כך עלול הדבר להיות בבחינת "וישמן ישרון ויבטט"¹².

את יסוד זה למדנו פעמים רבות מפי מו"ר הרב הדרי שליט"א, כשלימדנו "שפת אמת" לפרשיות השבוע. יעקב אבינו מתברך¹³: "ויתן לך ה'—לקים מטל השמים ומשמני הארץ" נשאלת השאלה: מדוע נקטה התורה בלשון "ויתן", לכאורה היה צריך להיאמר 'יתן לך', שהלוא זהו תחילת משפט? מפרש רש"י: "יתן ויחזור וייתן". פעמים רבות שמענו את דברי ה"שפת אמת" בפרשת "תולדות"¹⁴, פעם אחת מני רבות בהם הם חוזר על יסוד זה: "כי רצון השם יתברך בהשפעתו כדי להעלות מזה נחת רוח להשם יתברך על ידי שיוכל האדם לעבוד אותו כשיהיו לו צרכיו... וכשהאדם עושה רצונו חוזרת ההשפעה להשם יתברך ומביא התחדשות". היינו בין הנתינה הראשונה של ה'יתן' לזיחזור ויתן' ישנה ו' החיבור. ו' החיבור זו נוצרת על ידינו. כשאנו נפעל בעולם העבודה, כשאנו נבקש ה' ייתן לנו עוד פעם. בתחילה ההורים נותנים לילדיהם מבלי שיבקשו, אולם כאשר שואפים לחנך יש להרגיל את הילד להבין את הצורך לבקש. כולנו ילדים במובן זה.

יסוד זה ניכר גם ביציאת מצרים, בה נאמר¹⁵:
”וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֶבֶדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֶבֶדָה. וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב. וַיֹּרֶא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים. נשאלת השאלה: וכי רבש"ע לא ידע שעם ישראל סובל עוד בטרם זעקו אליו? אלא שהיה צורך שיתפללו בכדי שייפתחו שערי השמיים, זו הדרך בה מתנהל העולם. אכן, מעירים המפרשים¹⁶, לא כולם טיפסו למדרגות עליונות של תפילה, אלא זעקו רק מחמת הקושי, אולם על כל פנים היה עליהם להכיר בצורך ולשאת את עיניהם השמימה.

¹² דברים, פרק א, פסוק טו

¹³ בראשית, פרק כז, פסוק כח

¹⁴ שנת תרל"א, ד"ה ברש"י

¹⁵ שמות, פרק ב, פסוקים כג-כה

¹⁶ עיין רמב"ן, ספורנו ואור החיים הקדוש, שם

אולם, מי מבינכם שירצה להוסיף ב"שמע קולנו" את תפילה זו בשל הבקשות האחרות הנפלאות הכלולות בה, תבוא עליו ברכה. הרי טוב להוסיף בקשות בתפילה, משום שעיקר התפילה מדאורייתא הוא שאדם יבקש על צרכיו, שאדם ירגיש שהכתובת לבקשותיו היא רבש"ע²⁷.

אמש שאלתי את מוריניו הרב אביגדר נבנצל שליט"א בעניין זה. קודם כל, היה לו פשוט שיש לנהוג כפי שמורה הרבנות הראשית. דבר שני, חידש לי, שאף אם נזכה ולמחרת ירד גשם, כפי שחוזים החזאים, מכל מקום עצם החוסר בגשמים הוא סיבה לתפילה, אף אם אכן ירדו מעט.

כידוע, חסרים הרבה מאוד מים בארץ ישראל, ולכן חשבתי שעבורנו – שאיננו חקלאים, אלא עוסקים בתורה – לא מספיק רק להתחיל להוסיף כמה מילים בתפילה. ראיתי לנכון לדבר ולעורר על עניין זה, כדי שנבין מעט יותר את כוח התפילה, נבין שהקב"ה נתן בידינו – בידיו של כל אחד מאיתנו – את המפתח לגשמים ולשפע האלקי בעולם. בל נזלזל בתפילותינו! בעזרת ה', נזכה בחסדי שמיים לברכה האלקית, והקב"ה יפתח את שערי השמיים ושערי הברכה לכל עם ישראל, ולנו בתוכם.

נתפלל עכשיו יחד "שיר המעלות", ומכאן ואילך השליח ציבור יוסיף בתפילות את תפילה זו, בעזרת ה'. על ידי זה נזכה, בעזרת ה', שנוכל לברך כאן במעמד גדול גם את הברכה הנאמרת בעת ירידת הגשמים²⁸, בעת השפעת השפע לעולם.

לא ייתכן שילד יצליח להתפלל כפי שבחור בשיעור א' מתפלל, ומאידך מצופה מבחור בשיעור ד' שיגדל בתורה ובעבודתו הרוחנית ויתפלל באופן יותר עמוק מזה שהתפלל בו בשיעור א'. המצוי מספר שנים רב יותר בעמקה של תורה וגדל בה עוד ועוד עליו להתגדל גם בעבודת ה' שלו ובתפילתו²⁴. עניין התפילה אינו רק אמירת המילים הכתובות בסידור, שכאשר מסיימים לאומרן ניתן ללכת הביתה כלעומת שבאנו. תפילה היא קשר עם רבש"ע²⁵!

לא סוד הוא הדבר שהאר"י הקדוש כבר ראה ואמר לתלמידו, לא סוד הדבר שזו נקודה קשה בדורנו, דור אתחלתא דגאולה ועקבתא דמשיחא. אנו יודעים עד כמה קשה לקום בוקר ולהתפלל בזמן קריאת שמע ובזמן תפילה. ידוע גם שקשה להקפיד על תפילה במניין, ובפרט על תפילה בישיבה, מקום קביעות הלימוד, אשר יש בכך מעלה גבוהה יותר²⁶. זוהי עבודה גדולה, כפי שאמר רבי חיים ויטאל, אשר עיקרה הוא הרצון והפנייה לרבש"ע והקשר עימו.

"ולעורר ליבי בעבודתך"

נראה לפי ראות עינינו, שרבש"ע עוצר את הגשמים כדי שנשים לב, נבקש ונתעורר. כדי שנלך בדרכיו של אדם הראשון. הוא ממתין לנו מלפתוח את שערי השמיים, הוא ממתין לכך שנצטער בצער העולם ונתאמץ בתפילה. לכן, בעזרת ה', החל מתפילת מנחה זו נקיים את פסק הרבנות הראשית ונתחיל להוסיף בתפילה את הבקשה: "ועננו בורא עולם במידת הרחמים", שהיא תפילה נפלאה, הכוללת בקשות נפלאות. תפילה זו מבוססת על נוסח "ברך עלינו" שאומרים בני ספרד בחורף, ולכן נראה שבני ספרד יכוונו בבקשתם בנוסח שהם רגילים בו.

²⁴ עיין מוסך אביך, הקדמה, אות ג: והנה התפילה היא בדיקה גדולה לאדם אם הוא מטהר נפשו באמת כרצון יוצרו ית', ואם הוא קרוב לעשות רצונו כרצון קונו".

²⁵ עיין חובות הלבבות, שער חשבון הנפש, פרק ג: "כי כוונתנו בתפילה אינה כי אם כלות הנפש אל האלקים וכניעתה לפניו עם רוממותה לבוראה ושבה והודאתה לשמו והשלכת כל יחביה עליו".

²⁶ עיין ברכות, דף ת, עמוד א; דף ל, עמוד ב; רמב"ם, הלכות תפילה, פרק ח, הלכה ג.

²⁷ עיין השגות הרמב"ן לספר המצוות, מצווה ה
²⁸ עיין שולחן ערוך, אורח חיים, סימן רכא, סעיף ב

